

Σε αναζήτηση νέας ταυτότητας και νέου περιεχομένου του μαθήματος των Θρησκευτικών μετά την ακύρωση των «Προγραμμάτων Σπουδών Φίλη» (Απόστολος Τσακούμης, συνταξιούχος εκπαιδευτικός, τ. Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων Δυτ. Ελλάδος)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Μετά τις πρόσφατες και αναμενόμενες αποφάσεις του ΣτΕ, οι οποίες ακύρωσαν τα νέα Προγράμματα Σπουδών (Π.Σ.) του μαθήματος των Θρησκευτικών (ΜτΘ), το μάθημα μπαίνει ξανά σε νέες περιπέτειες. Αξίζει να κάνουμε μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην ταυτότητα (χαρακτήρα ή φυσιογνωμία) του μαθήματος, η οποία προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό και το περιεχόμενό του, προκειμένου να αντλήσουμε χρήσιμα συμπεράσματα για το μέλλον.

Κατά την περίοδο της επτάχρονης δικτατορίας θυμόμαστε οι παλιότεροι το γνωστό σύνθημα «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών». Κάτω από το μανδύα ενός υποκριτικού ηθικισμού και μιας πατριδοκαπηλίας λειτούργησε και το ΜτΘ. Τα σχολικά βιβλία αλλά και το γενικό κλίμα απέπνεαν ηθικισμό. Ο αναγκαστικός

Νόμος 129/67 για την εκπαίδευση είχε δομηθεί γύρω από τον λεγόμενο «ελληνοχριστιανικό πολιτισμό».

Με την αποκατάσταση της Δημοκρατίας ψηφίζεται και το Σύνταγμα του 1975.

Τα βασικά άρθρα του, τα οποία σχετίζονται και με τη φυσιογνωμία του ΜτΘ είναι:

Άρθρο 3. 1. Επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα είναι η θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού.

Άρθρο 5.1. Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του.

Άρθρο 13.1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός.

Άρθρο 16.2. Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες.

Παρατήρηση: Η διατύπωση του άρθρου 16§2 «για την ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης» δεν είναι σαφής. Υπάρχουν διχογνωμίες, ακόμα και σε επίπεδο ανωτάτων δικαστικών, γύρω από το ζήτημα αυτό. (Βλέπε πρόσφατη απόφαση 928/18 του ΣτΕ. Οι μειοψηφούντες δικαστές πιστεύουν ότι το Σύνταγμα δεν

υποχρεώνει το νομοθέτη να προσδώσει στο ΜτΘ ομολογιακό ή κατηχητικό χαρακτήρα, γιατί αυτό θα ισοδυναμούσε όχι με «ανάπτυξη» θρησκευτικής συνείδησης αλλά με «επιβολή» θρησκευτικής συνείδησης συγκεκριμένου περιεχομένου).

Με το Νόμο 309/1976 για την εκπαίδευση βασικός σκοπός της παιδείας είναι η ανάπτυξη του θρησκευτικού φρονήματος παράλληλα με το εθνικό. Το Γυμνάσιο επιδιώκει την «εμπέδωσιν ακμαίου εθνικού, θρησκευτικού και ηθικού φρονήματος» και το Λύκειο στοχεύει στην «περαιτέρω τόνωσιν του εθνικού, θρησκευτικού και ηθικού φρονήματος των μαθητών» (Σήφης Μπουζάκης, 2002). Τα σχολικά εγχειρίδια του ΜτΘ, συνταγμένα υπό την εποπτεία του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμόρφωσης (ΚΕΜΕ) διαπνέονται σε μεγάλο βαθμό από κατηχητική διάθεση.

Η διοίκηση της Εκκλησίας, με βάση το νόμο (Ν. 590/77, άρθρο 9) «παρακολουθεί το δογματικό περιεχόμενο των δια τα σχολεία της στοιχειώδους και Μέσης Εκπαιδεύσεως προοριζομένων διδακτικών βιβλίων του μαθήματος των Θρησκευτικών».

Ωστόσο, ήδη από το τέλος της δεκαετίας του '70 και μετά, έχει ανοίξει ένας ευρύς διάλογος, ενίοτε και διαμάχη για το χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία του Θρησκευτικού μαθήματος (Θ.Μ.), για την υποχρεωτική ή προαιρετική του ύπαρξη στο δημόσιο σχολείο, για την πλήρη κατάργηση ή την αναθεμελίωσή του σε νέες βάσεις και προοπτικές. Οι άστοχες ιδεολογικές κατευθύνσεις του μαθήματος, τα περί ελληνοχριστιανικού πολιτισμού της επταετίας, ο ηθικισμός, ο πουριτανισμός, ο κατηχητισμός και η μονοφωνία κατά το παρελθόν διαμόρφωσαν αντίπαλα ιδεολογικά μέτωπα εναντίον του Θ.Μ., αμφισβητώντας τη συμβατότητά του με τη φύση της δημόσιας εκπαίδευσης. (Στ. Γιαγκάζογλου, 2011).

Το 1985, αφού προηγήθηκαν ποικίλες θεολογικές ζυμώσεις σε συνέδρια θεολογικών σχολών, θεολογικών ενώσεων, ανοιχτών συζητήσεων στην κοινωνία, με το νόμο 1566/1985 το Θ.Μ αλλάζει επισήμως τίτλο και ονομάζεται πλέον Ορθόδοξη Χριστιανική Αγωγή. Ο ίδιος νόμος καθορίζει ως σκοπό της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τη διαπαιδαγώγηση των μαθητών σύμφωνα με «τα γνήσια στοιχεία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης». Τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα έδωσαν καινούρια βιβλία θρησκευτικών σ' ολόκληρο τον κορμό της εκπαίδευσης. (Σ. Γιαγκάζογλου, 2011).

Πρώτος ο αείμνηστος καθηγητής Ν. Ματσούκας σε σχετική εισήγησή του για το ΜτΘ, ήδη από το 1981, ανέφερε σχετικά με τη φυσιογνωμία του μαθήματος: «Το θρησκευτικό μάθημα κυρίως διαμέσου του γνωσιολογικού του περιεχομένου, της

πολιτιστικής του παραδόσεως και των συγχρόνων εκκλησιαστικών μορφών ζωής, μπορεί να οδηγήσει στη διάπλαση ορθόδοξου φρονήματος, δίχως ηθικολογίες και αφηρημένα σχήματα, δίχως προπαγανδιστικό και «δογματικό» χαρακτήρα. Τότε νομίζουμε πως είμαστε σε ένα σωστό δρόμο για τη βελτίωση του Αναλυτικού προγράμματος και του τρόπου διδασκαλίας». [Κοινωνία, 24, (1981), σ.313-314)]

Η Διοίκηση της Εκκλησίας της Ελλάδος τόνιζε και τονίζει συχνά τη μακραίωνη παράδοση της συμπόρευσης Εκκλησίας και Γένους. Αρχιεπίσκοποι και Ιεράρχες αναφέρονταν παλιότερα στην θρησκευτική ομοιογένεια του Ορθόδοξου Ελληνικού λαού. Ανέβαζαν δε το ποσοστό αυτό στο 95% -97% περίπου του πληθυσμού της επικράτειας. Η Εκκλησία υποστήριζε πάντα τον «ομολογιακό» ή Κατηχητικό χαρακτήρα του ΜτΘ. Σε άλλες ευκαιρίες όμως, σε πλήρη αντίφαση με τα προηγούμενα, Ιεράρχες ομολογούσαν και ομολογούν ότι η Κατήχηση είναι έργο αποκλειστικό της Εκκλησίας και όχι του Εκπαιδευτικού συστήματος της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης, μέσα από τα σχολικά βιβλία.

Πολλοί κατηγορούν την Εκκλησία ότι κατά περιόδους επιδιώκει προνόμια και επικυριαρχίες στην Ελληνική κοινωνία. Άλλοι κατηγορούν την Πολιτεία διότι ανακινεί ή διαρρέει ζητήματα σχετικά με το χωρισμό Εκκλησίας και Πολιτείας, τη μετατροπή του ΜτΘ σε προαιρετικό, όταν σοβεί κάποια κρίση στις σχέσεις της με την Εκκλησία με αφορμή διάφορα θέματα, όπως η αξιοποίηση της εκκλησιαστικής περιουσίας κ.α.

Θέλω εδώ να επισημάνω τη συντηρητικότητα και την ατολμία της Πανελλήνιας Ένωσης Θεολόγων (Π.Ε.Θ.) κάθε φορά που τίθεται κάποια πρόκληση για αλλαγές και εκσυγχρονισμό του ΜτΘ. Αναφέρω ένα προσωπικό παράδειγμα. Στις αρχές Απριλίου του 1993 παρευρέθηκα στο Δ΄ Εκπαιδευτικό Συνέδριο της ΟΛΜΕ, στην Καλαμπάκα. Το θέμα του Συνεδρίου ήταν: «Το περιεχόμενο της Εκπαίδευσης στις νέες Κοινωνικές και Οικονομικές συνθήκες». Στα πλαίσια του Προσυνεδριακού διαλόγου είχε δημοσιευθεί και άρθρο μου στο περιοδικό της Ο.Λ.Μ.Ε. με τίτλο : «Μια άλλη θεώρηση για το περιεχόμενο και τη διάταξη της ύλης των Θρησκευτικών στην Α/θμια και τη Β/θμια εκπαίδευση». Στο άρθρο αυτό είχα υποστηρίξει προδρομικά την αρχή της «ολιστικής» και «διαθεματικής» προσέγγισης της γνώσης στο μάθημα των Θρησκευτικών και της σύνδεσής του με αυτό της ιστορίας. (Μηνιαίο Πληροφοριακό Δελτίο της Ο.Λ.Μ.Ε., έτος 45, τεύχος 636, Γενάρης –Φλεβάρης 1993). Υποστήριξα στο Συνέδριο, μεταξύ άλλων, ότι το θρησκευτικό υλικό στα σχολικά εγχειρίδια είναι πολύ λίγο και πρέπει να αυξηθεί, στα πλαίσια της επικαιροποίησης του μαθήματος. Μου έκανε αρνητική εντύπωση το γεγονός ότι ο εκπρόσωπος της ΠΕΘ στο Συνέδριο αυτό είπε ότι όλα βαίνουν καλώς με τα Θρησκευτικά και δεν χρειάζονται αλλαγές! (Βλέπε πρακτικά Συνεδρίου).

Το 2002 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο σε ένα σχεδιασμό για την υποχρεωτική εκπαίδευση κατάρτισε και δημοσίευσε το νέο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και τα συνακόλουθα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) για την υποχρεωτική εννεαετή εκπαίδευση (ΦΕΚ τ. Β΄, αρ.303/13-03-03). Τα νέα αυτά ΑΠΣ που στηρίζονται κατά βάση στα αμέσως προηγούμενα διευρύνουν και εκσυγχρονίζουν τον ορίζοντα του Θ.Μ. στις νέες κοινωνικές και ιστορικές πραγματικότητες. (Στ. Γιαγκάζογλου, 2011).

Η συχνή θέση πολλών Ιεραρχών και της ΠΕΘ ότι το ΜτΘ είναι «Ομολογιακό», (ενώ στην ουσία είναι μάθημα γνώσεως, ιστορίας και πολιτισμού, όπως τόνιζε παλιότερα τουλάχιστον το Π.Ι, πρόσφατα ο Μητροπολίτης Ναυπάκτου, και άλλοι) λειτούργησε και λειτουργεί ως «μπούμεραγκ» εναντίον της Εκκλησίας και των υποστηρικτών αυτής της φυσιογνωμίας του μαθήματος και αδυνατίζει τη διατήρησή του ως υποχρεωτικού.

Παραδείγματα:

A) Η Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου ήδη από το 2006 ενέκρινε πρόταση νόμου για τη ρύθμιση σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας και προτείνει το χωρισμό τους. Στο άρθρο 6 αναφερόμενη και στο ΜτΘ ζητάει επανακαθορισμό του μαθήματος, ώστε «η διδασκαλία του να παύσει να έχει ομολογιακό χαρακτήρα».

B) Πολλά κόμματα της Αριστεράς θεωρούν ως δεδομένο τον κατηχητικό-ομολογιακό χαρακτήρα του μαθήματος, όπως παλιότερα η Δημοκρατική Αριστερά και σήμερα το κυβερνών κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ, όπως εκφράστηκε δια του τ. Υπουργού Παιδείας κ. Ν. Φίλη.

Στο μεταξύ οι καιροί αλλάζουν. Νέα δεδομένα και αλλαγές εμφανίζονται στην Ελληνική κοινωνία που επηρεάζουν και το ΜτΘ, ως προς το περιεχόμενο, τις μεθόδους διδασκαλίας, αλλά προπάντων την ταυτότητα του μαθήματος. Αυτά είναι: η κοινή πορεία μας με άλλα Ευρωπαϊκά κράτη με ό,τι θετικό ή αρνητικό η πορεία αυτή συνεπάγεται, η παγκοσμιοποίηση ή παγκοσμιότητα, η πολυπολιτισμικότητα (με τις νόμιμες ή παράνομες μεταναστεύσεις στη χώρα μας ανθρώπων αλλόθρησκων ή αλλόδοξων ή τις προσφυγικές ροές των τελευταίων χρόνων), οι αθεϊστικές, αγνωστικιστικές ή α-θρησκευτικές τάσεις των γηγενών Ελλήνων, η πλημμελής θρησκευτική προπαιδεία των νέων παιδιών μας, η πλημμελής λειτουργία των Κατηχητικών σχολείων, η αυξανόμενη ευαισθησία για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα προσωπικά δεδομένα, οι αλλαγές στο Εκπαιδευτικό σύστημα και κύρια αυτές που αναγκάζουν πολλούς μαθητές μετά το Γυμνάσιο να στρέφονται σε δομές εκπαιδευτικές με παντελή έλλειψη του ΜτΘ (Τεχνικές Σχολές, κ.α).

Θεσμοί όπως η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, ο συνήγορος του Πολίτη, η Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α), πολιτικά κόμματα, κ.α. αναμειγνύονται στο θέμα του ΜτΘ.

Ο χαρακτήρας του ΜτΘ είχε συνάρτηση και με τις απαλλαγές μαθητών από αυτό. Όταν το μάθημα παρουσιαζόταν ως ομολογιακό-κατηχητικό τότε πλήθαιναν οι αιτήσεις για απαλλαγές. Το πρακτικό ζήτημα που ετίθετο με τις «απαλλαγές» ήταν το περιεχόμενο των Αιτήσεων-Δηλώσεων των γονέων μαθητών, το οποίο σχετιζόταν με «λόγους συνείδησης» των ιδίων και την αποκάλυψη του θρησκευμάτός τους. Έχουμε τουλάχιστον επτά διαφορετικές εγκυκλίους του ΥΠΕΠΘ- Δ/σης σπουδών Δ.Ε. από τον Ιούνιο του 2002 μέχρι τον Ιανουάριο του 2015 σχετικά με το περιεχόμενο των Αιτήσεων-Δηλώσεων των γονέων μαθητών. Το ζήτημα αυτό ταλαιπώρησε επί χρόνια όλους τους παράγοντες της σχολικής ζωής, από τους Υπουργούς μέχρι τους μαθητές και τους γονείς τους. Η διαδικασία

απαλλαγής από κάποιο μάθημα, όπως και το ΜτΘ, διέπεται από το Π.Δ. 104/79, άρθρο 22. Όμως με ευθύνη μαθητών, γονέων, Θεολόγων, Δ/ντών Σχολείων, αδιαφορία συλλόγων διδασκόντων, το πράγμα κατά καιρούς έπαιρνε μεγάλες διαστάσεις. Θυμάμαι, το Νοέμβριο του 2010, σε ένα μικρό σχολείο της Αμαλιάδος οι περισσότεροι μαθητές του σχολείου είχαν υποβάλλει αίτηση απαλλαγής από το ΜτΘ! Είχε τότε παρατηρηθεί πανελλαδικά πολύ μεγάλη κατάχρηση της δυνατότητας απαλλαγής. Συνέβαλα και εγώ τότε, ως Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων Δυτ. Ελλάδας, -αν και το σχολείο αυτό της Ηλείας δεν ανήκε στην περιοχή ευθύνης μου- ώστε να λυθεί το πρόβλημα.

Το κλίμα εντάθηκε το καλοκαίρι του 2008 με τις δυο συνεχείς Υπουργικές αποφάσεις του Ε. Στυλιανίδη (10-7-08 και 4-8-08), που έδιναν τη δυνατότητα για απαλλαγές από το ΜτΘ για «λόγους συνείδησης» ακόμα και ορθόδοξων μαθητών. Με την τρίτη απόφαση του Υπουργού (26-8-08) έχουμε μια έμμεση ακύρωση των δυο προγενέστερων αποφάσεων.

Αποπροσανατολιστικό ρόλο στο Υπουργείο έπαιξαν το 2008 οι Γνωματεύσεις του τότε συνηγόρου του Πολίτη, οι οποίες αξίωναν ότι μπορεί να απαλλάσσονται και Ορθόδοξοι μαθητές «για λόγους συνείδησης, χωρίς να δηλώνεται ο λόγος της συγκεκριμένης αυτής επιλογής». Οι γνωματεύσεις αυτές (και ιδιαίτερα η από 17-11-2008) κρίθηκαν αργότερα αντισυνταγματικές με την απόφαση 115/2012 του Διοικ. Εφετείου Χανίων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η απόφαση αυτή αποτελεί νομολογία για το ΥΠΕΠΘ, δε μπορεί να προσβληθεί στο ΣτΕ, διότι εκδικάστηκε κατ' εφαρμογή απόφασής του για αποσυμφόρηση.

Από το 2010 και μετά άνοιξε πάλι ένας δημόσιος διάλογος για το ΜτΘ, από πλευράς του Υπουργείου.

Η θέση της Πανελλήνιας Ένωσης Θεολόγων (Π.Ε.Θ.), όπως διατυπώθηκε στο από 11-6-2010 υπόμνημά της προς την τότε Υπουργό Παιδείας κ. Άννα Διαμαντοπούλου είναι υπέρ του διπλού βιβλίου Θρησκευτικών. Συγκεκριμένα αναφέρει: «... Να διατηρηθεί το ΜτΘ ως έχει σήμερα ως Ορθόδοξο Θεολογικό μάθημα διδασκαλίας της πίστης και της παράδοσης του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας (αυτό που συνήθως λέγεται «ομολογιακό» και που περιλαμβάνει και στοιχεία πολιτισμού, θρησκευσιολογίας, ηθικής κλπ.), το οποίο θα είναι υποχρεωτικό μάθημα για όλους τους μαθητές, που ανήκουν σε ορθόδοξες οικογένειες καθώς και για όσους επιθυμούν (με αίτησή τους) να το παρακολουθήσουν». «... Όπου όμως συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις, όπως ο κατώτερος απαιτητός αριθμός μαθητών και προκειμένου να μην υπάρχει η έννοια της απαλλαγής (με λιγότερη διδακτική ύλη και λιγότερους βαθμούς), προτείνουμε την εισαγωγή ενός εναλλακτικού μαθήματος πολιτιστικού με στοιχεία ιστορίας θρησκειών και πολιτισμού σε σύνδεση με το θρησκευτικό φαινόμενο, καθώς και ηθικής, το οποίο θα διδάσκονται παράλληλα, όσοι δεν παρακολουθούν το προηγούμενο Ορθόδοξο Θεολογικό μάθημα. Το μάθημα τούτο θα διδάσκεται, θα εξετάζεται και θα βαθμολογείται κανονικά». (Περιοδικό Κοινωνία, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2010)

Παρατηρούμε ότι η ΠΕΘ κλίνει προς τον «Ομολογιακό» χαρακτήρα του μαθήματος για τους Ορθόδοξους Έλληνες μαθητές και προτείνει ξεχωριστό βιβλίο γι'αυτούς. Η στάση όμως αυτή της ΠΕΘ είναι πολύ παρακινδυνευμένη. Αν κάποτε «ανοίξουν οι ασκοί του Αιόλου» για διπλό βιβλίο, τότε το διπλό θα γίνει πολλαπλό. Κάθε θρησκευτική κοινότητα ή σέχτα που δραστηριοποιείται στη χώρα μας είναι πιθανό να ζητήσει ειδικό μάθημα Θρησκευτικών και εντεταλμένους θρησκευτικούς λειτουργούς, όπως προβλέπει ο Νόμος 1566/85, άρθρο 14, για τους ετεροδόξους.

Επειδή στη χώρα μας υπάρχουν πολλά μικρά σχολεία θα είναι πρακτικά αδύνατο να λειτουργήσουν τα μικρά και μεσαία σχολεία αν οι μαθητές σε κάθε τμήμα επιλέγουν και διαφορετικό βιβλίο Θρησκευτικών. Το πρόβλημα θα καταστεί άλυτο. Θα απαιτηθούν περισσότεροι καθηγητές Θρησκευτικών, περισσότερες αίθουσες, δυσλειτουργία στο Πρόγραμμα, κ.λ.π. Μετά βίας συγκροτείται σήμερα Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα με το χωρισμό μαθητών στις Ξένες Γλώσσες σε αρχάριους και προχωρημένους, με καθηγητές «κομήτες» που διδάσκουν σε δύο ή περισσότερα σχολεία. Και στο παρελθόν, στις περιπτώσεις των «καταχρηστικών» απαλλαγών μαθητών από το ΜτΘ, τις περισσότερες φορές δεν τηρείτο ο Νόμος για υποχρεωτική παρακολούθηση από αυτούς διαφορετικού διδακτικού αντικειμένου σε άλλο τμήμα, ούτε για διαφορετική και δυσκολότερη εξέταση στο

διδασκτικό αυτό αντικείμενο. Υπήρχαν μαθητές που στην πράξη είχαν ένα μάθημα λιγότερο. Με αφορμή αυτό το γεγονός η πρώην Υφυπουργός κ. Π. Χριστοφιλοπούλου είχε τονίσει στη Βουλή την παραβίαση της Συνταγματικής αρχής της ίσης αντιμετώπισης των μαθητών και της αρχής της ίσης προσπάθειας για απόκτηση τίτλων σπουδών και τόνισε την ανάγκη υποχρεωτικής παρακολούθησης της διδασκαλίας των Θρησκευτικών (25-6-10).

Το Νοέμβριο του 2010 διαβάζουμε τη θέση της Ιεράς Συνόδου: «Αποφασισμένοι να αντιδράσουν δυναμικά είναι οι ιεράρχες της Ελλαδικής εκκλησίας σε μια ενδεχόμενη απόφαση του υπ. Παιδείας να χαρακτηρίσει «προαιρετική» τη διδασκαλία του μαθήματος ή να το υποβαθμίσει με οποιονδήποτε τρόπο. Οι ιεράρχες ζητούν να είναι το μάθημα των Θρησκευτικών υποχρεωτικό και ομολογιακού χαρακτήρα». (Ρεπορτάζ του esos.gr).

Στις 12 Ιανουαρίου 2011 δημοσιεύεται άρθρο του τ. Συμβούλου Θεολόγων στο Π.Ι. Στ. Γιαγκάζογλου με θέμα: «Η φυσιογνωμία και ο χαρακτήρας του Θρησκευτικού μαθήματος. Η Θρησκευτική Αγωγή στις σύγχρονες Πολυπολιτισμικές κοινωνίες». Στο άρθρο αυτό, ανάμεσα σε άλλα, διαβάζουμε: «Είναι όντως ανάγκη, λοιπόν, το Θ.Μ. να αλλάξει φυσιογνωμία και χαρακτήρα. Είναι ανάγκη η θεολογία της πολυπολιτισμικότητας όχι απλώς να το αγγίξει αλλά να το διαπεράσει, ώστε αυτό το ίδιο να γίνει πρωτόπορο στη διαπολιτισμική αγωγή».

Δεν θα διαφωνήσει κανείς με τη «θεολογία της πολυπολιτισμικότητας» και τα

χαρακτηριστικά της, όπως τα προσδιορίζει σε άλλο σημείο του άρθρου του ο κ Στ.. Γιαγκάζογλου. Τα ερωτήματα όμως που μπαίνουν είναι: α) Μπορεί να θεωρηθεί η Ελληνική κοινωνία ως πολυπολιτισμική με βάση ευρωπαϊκά κριτήρια; β) Υπήρξε σχεδιασμός από το Π.Ι. για μετατροπή των Ελληνικών σχολείων σε «ουδετερόθησκα», όπως συμβαίνει στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες της Ευρώπης; γ) Η φυσιογνωμία του ΜτΘ ως «διαπολιτισμικού» με την προτεινόμενη αλλαγή σε τι διαφέρει από το «θρησκευολογικό» μοντέλο; Ο τέως υπουργός Παιδείας κ. Φίλης, σε πρόσφατη συνέντευξή του (22-3-18) τόνισε ότι «πλέον ο χαρακτήρας του μαθήματος είναι πλουραλιστικός. Το μάθημα είναι ανοικτό σε όλα τα θρησκευόμενα και στο πλαίσιο αυτό οι μαθητές μαθαίνουν και για την ορθοδοξία». Παραδέχεται έμμεσα τον «θρησκευολογικό» χαρακτήρα του μαθήματος.

Οι παραπάνω αντιλήψεις για το πολυπολιτισμικό σχολείο και τα διαπολιτισμικά μαθήματα ήταν κυρίαρχες στο Π.Ι. από το 2011. Και άλλοι παράγοντες του Π.Ι (μετέπειτα ΙΕΠ) μιλούσαν για την αναδιάρθρωση και εξευρωπαϊσμό Π.Σ. και άλλων μαθημάτων εκτός από το ΜτΘ. Δεν γνωρίζω όμως εάν και σε ποιο βαθμό οι αντιλήψεις αυτές υλοποιήθηκαν.

Η πορεία του ΜτΘ από το 2011 μπαίνει σε νέα φάση. Εκπονήθηκαν «διαπολιτισμικά»; πιλοτικά Προγράμματα Σπουδών και δοκιμάστηκαν επί διετία σε ορισμένα σχολεία. Δεν είδαμε πουθενά τα πορίσματα των διδασκόντων από την πιλοτική αυτή εφαρμογή των Π.Σ. Πέρασε μια διετία ακόμα με τα νέα Π.Σ. στα συρτάρια του Π.Ι. Αργότερα ο Ν.Φίλης, ως νέος Υπουργός, θεσμοθέτησε τη γενική εφαρμογή τους, διότι τα θεώρησε ως «θρησκευολογικά» σύμφωνα με τις θέσεις του κόμματός του (ΣΥΡΙΖΑ) ή τουλάχιστον «πλουραλιστικά», όπως λέει ο ίδιος. Το σχ. έτος 2016-17 κύλισε με σημειώσεις του ΜτΘ προς τους μαθητές και την παράλληλη χρήση των παλιών βιβλίων ενώ το φετινό σχ. έτος 2017-18 με την διανομή φακέλων του μαθητή ή καλύτερα του μαθήματος.

Τα αποτελέσματα από την εφαρμογή των νέων Α.Π. επέφεραν μεγάλη αναστάτωση σε μαθητές και γονείς. Το περιεχόμενο του μαθήματος χαρακτηρίστηκε ως «συγκρητιστική θρησκειολογία», «η ύλη μη ιστορικά διαρθρωμένη και φορτική για τους μαθητές» (Ναυπάκτου Ιερόθεος). «Ο Χριστιανισμός συνεξετάζεται με έξι θρησκείες ως ποικιλία θρησκευτικών προσανατολισμών. Έτσι τα νέα Α.Π. αλλοιώνουν όλα τα θέματα της Ορθόδοξης πίστης» (ΠΕΘ, Κοινωνία, Απρίλιος-Ιούνιος 2016). Η ύλη είναι δομημένη σε θεματικούς κύκλους, πράγμα που δημιουργεί επιπρόσθετη σύγχυση στους μαθητές. Έγιναν στο μεταξύ πολλές διαμαρτυρίες προς το Υπουργείο από την ΠΕΘ, από Μητροπολίτες, από συλλόγους γονέων, προσφυγές στο ΣτΕ, κ.λ.π.

Τα ερωτήματα στα οποία κλήθηκε έμμεσα και το ΣτΕ να απαντήσει με τις σχετικές προσφυγές είναι αν η δομή, η κουλτούρα, το θρησκευτικό υπόβαθρο και οι εξελίξεις της Ελληνικής κοινωνίας έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά με τα αντίστοιχα άλλων ευρωπαϊκών πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Μήπως βιάστηκαν οι επιτελείς του Π.Ι. και οι ηγεσίες του Υπουργείου, -κυρίως ο κ. Φίλης- προκειμένου να μεταβούμε πρόωρα στο ουδετερόθρησκο σχολείο και να αλλάξουμε τη φυσιογνωμία του ΜτΘ σε «διαπολιτισμικό-πλουραλιστικό-θρησκειολογικό» και να διαμορφώσουμε ανάλογο Πρόγραμμα Σπουδών;

Πρέπει να γνωρίζουμε ότι τα ουδετερόθρησκα σχολεία δεν αποτελούν πανάκεια για κάθε λύση. «Τα σχολεία αυτά στην Ευρώπη μετατρέπονται σε χώρο ανοχής της διαφορετικότητας και συνυπάρξεως μαθητών από διαφορετικούς λαούς, πολιτισμούς και θρησκείες. Αυτή η μετατροπή δεν ικανοποιεί όλους. Βλέπουμε πολλές κοινότητες μεταναστών να ιδρύουν τα δικά τους σχολεία, στα οποία δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στη διδασκαλία των θρησκευτικών και πολιτισμικών παραδόσεών τους». (Ιωάννης Αγγελόπουλος, 2008).

Στην εφημερίδα «Καθημερινή της Κυριακής», 9-10-2016, δημοσιεύτηκε ένα πολύ ενδιαφέρον άρθρο με τίτλο: «Τριχοτόμηση των πολιτών στο θέμα των Θρησκευτικών». Αποτελεί ανάλυση μιας σχετικής δημοσκόπησης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, από τους Νίκο Μαραντζίδη και Γιώργο Σιάκα, που αποτυπώνει τη στάση της κοινής γνώμης για τη διδασκαλία των Θρησκευτικών. Αναφέρουν οι ερευνητές ότι παρατηρούμε μια τριχοτομημένη Ελληνική κοινωνία: α) Με το 30% να δηλώνει πως πιστεύει ότι τα Θρησκευτικά πρέπει να διδάσκονται «ως μάθημα ομολογιακού χαρακτήρα, γνώσης της ορθόδοξης πίστης», β) Το 34,5% υποστηρίζει πως πρέπει να διδάσκεται «ως μάθημα γνώσης των θρησκειών με έμφαση στην ορθόδοξη», ενώ γ) Ένας στους τρεις (30,5%) συμφωνεί πως «τα Θρησκευτικά πρέπει να διδάσκονται ως θρησκευσιολογία, δηλαδή μάθημα γνώσης όλων των θρησκειών».

Η έρευνα αυτή δείχνει, νομίζω, ότι η πολυπολιτισμικότητα στη χώρα μας δεν είναι ακόμα τόσο μεγάλη ώστε να μετατρέψουμε τα Ελληνικά σχολεία σε ουδετερόθρησκα, για να γλιτώσουμε και από τον «εφιάλτη των απαλλαγών», όπως διαδίδουν οι εισηγητές του νέου Π.Σ. Ο εφιάλτης των απαλλαγών, εκτιμώ ότι θα επανέλθει σκληρότερος τον προσεχή Σεπτέμβριο του 2018 και με άλλη μορφή, αν δεν ληφθούν μέτρα. Αυτή τη φορά όμως από γονείς Ορθόδοξων μαθητών, οι οποίοι θα αξιώνουν απαλλαγή των παιδιών τους από ένα παιδευτικό αγαθό (ΜτΘ), που κρίθηκε αντισυνταγματικό!

Στην ίδια λογική με τα πορίσματα της έρευνας κινείται και το ΣτΕ. Με τις πρόσφατες αποφάσεις του 660/2018 και 928/2018 το δικαστήριο ακύρωσε τα νέα «Προγράμματα Σπουδών Φίλη» με το βασικό σκεπτικό ότι με αυτά «φαλκιδεύεται ο

επιβαλλόμενος από το Σύνταγμα σκοπός της ανάπτυξης της Ορθόδοξης Χριστιανικής συνείδησης των μαθητών, οι οποίοι ανήκουν στην επικρατούσα θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού». Οι δικαστικές αυτές αποφάσεις εμμέσως αναφέρονται και στο χαρακτήρα του ΜτΘ. Προσδιορίζουν το χαρακτήρα του νέου μαθήματος ως «θρησκευολογικό». Συγκεκριμένα: Στο σκεπτικό της μειοψηφίας, η οποία τάχτηκε υπέρ της συνταγματικότητας του Π.Σ του ΜτΘ στα Λύκεια διαβάζουμε: «Δύναται ο νομοθέτης, κατά τη σχετική διακριτική ευχέρεια που του παρέχει το Σύνταγμα να προσδώσει στο μάθημα των θρησκευτικών θρησκευολογικό περιεχόμενο, με την κατάλληλη έμφαση στην ιστορία, το ρόλο και τις αρχές της επικρατούσας θρησκείας, ή και να το εμπλουτίσει....».

Συμπεράσματα:

Α) Σε αναζήτηση νέας ταυτότητας του ΜτΘ.

Από τους τρεις κυρίαρχους «χαρακτήρες» του ΜτΘ που επικράτησαν τα τελευταία πενήντα χρόνια στη χώρα μας: α) τον ομολογιακό-κατηχητικό, β) το γνωσιολογικό-ιστορικό-πολιτιστικό και γ) το διαπολιτισμικό-πλουραλιστικό-θρησκευολογικό, το μεγαλύτερο ποσοστό του λαού μας πιστεύω ότι συγκλίνει στο δεύτερο χαρακτήρα, σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα, αλλά και τις αποφάσεις του ΣτΕ. Δεν είναι τυχαίο ότι τα Α.Π. Σπουδών Π. Ευθυμίου (2003) έδωσαν πολύ καλά σχολικά βιβλία, είχαν τη μεγαλύτερη μακροήμερευση, χωρίς μεγάλους κραδασμούς από αντιπάλους, χωρίς ποτέ να κριθούν αντισυνταγματικά.

Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι η διαφορά του «ομολογιακού» και του «πολιτιστικού» χαρακτήρα του ΜτΘ δεν είναι αρκετά διακριτή. Βασικό ρόλο στην επιτυχία των στόχων κάθε διδακτικής ενότητας, υποστηρίζουν, διαδραματίζει η προσωπικότητα του διδάσκοντος, ο οποίος επιλέγει τις κατάλληλες μεθόδους διδασκαλίας και οικοδομεί τη Θεολογική-θρησκευτική γνώση με βάση την προπαιδεία και τις αναζητήσεις των μαθητών του.

Άλλοι τονίζουν ότι υπάρχουν πάντα και οι «μικρόψυχοι φίλοι» του ΜτΘ με τις ακρότητές τους στο χώρο των υποστηρικτών του «Ομολογιακού» χαρακτήρα του μαθήματος, οι οποίοι μικραίνουν τον ορίζοντά του. Υπάρχουν αντίστοιχα και αρκετοί «επιπόλαιοι περιφρονητές» του ΜτΘ στο χώρο των υποστηρικτών του «θρησκευολογικού» χαρακτήρα του (Κων/νος Παπαπέτρου, 1975).

Συμπερασματικά, θεωρώ ότι πρέπει να επανέλθουμε στη χρυσή μεσότητα, στην προγενέστερη φυσιογνωμία του ΜτΘ, στο «γνωσιολογικό, ιστορικό και πολιτιστικό» χαρακτήρα του. Αυτή πρέπει να είναι μια θεμελιώδης βάση, να γίνει αποδεκτή ή ανεκτή από όλους τους εμπλεκόμενους, για να συνεχιστεί ο όποιος διάλογος χρειαστεί και για το περιεχόμενο του μαθήματος.

Β) Σε αναζήτηση νέου περιεχομένου του ΜτΘ:

Ζούμε σε μια μεταβατική εποχή. Ο Αρχιεπίσκοπος μιλάει συχνά για συμβιβαστική λύση μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησίας στο ζήτημα του ΜτΘ. Όταν έλθει η ώρα για τη «μετά Φίλη» εποχή, εάν συμφωνήσουμε στην παραπάνω φυσιογνωμία του ΜτΘ, ως «γνωσιολογικού, ιστορικού και πολιτιστικού», πρέπει να χαράξουμε και αντίστοιχο πλαίσιο για το περιεχόμενο του ΜτΘ, χωρίς εντάσεις και μισαλλοδοξίες.

Ως βάση για το μεγαλύτερο μέρος του Περιεχομένου του ΜτΘ αποτελεί η Ελληνορθόδοξη παράδοση του λαού μας, όχι ως μουσειακό κατάλοιπο του παρελθόντος, αλλά με τη δυναμική της προοπτική. Αυτή αποτελεί δομικό στοιχείο της εθνικής και πολιτισμικής μας ταυτότητας. Έχει μπολιάσει τη χριστιανική πίστη, λατρεία και ζωή, τα ήθη και έθιμα του λαού μας, την τέχνη, την ποίηση, τη φιλοσοφία, την καθημερινότητα, πολλές εκφάνσεις της ζωής μας. Είναι μέρος του πολιτιστικού μας D.N.A. Αυτή η παράδοση μπορεί και πρέπει να προσφερθεί σε όλα τα Ελληνόπουλα με τη διδασκαλία του ΜτΘ, ως γνώση, ως ιστορία, ως πολιτισμός, με διάλογο, με κριτική προσέγγιση. Η διδασκαλία της χριστιανικής πίστης που στοχεύει στο βίωμα, στην εμπειρία, στη μύηση, στη μέθεξη είναι υπόθεση του Κατηχητικού σχολείου.

Η καλύτερη λύση, νομίζω, για τον επανακαθορισμό του Περιεχομένου του ΜτΘ, είναι η υιοθέτηση της συμβιβαστικής πρότασης-κατεύθυνσης που κατέθεσε ο Μητροπολίτης Ναυπάκτου Ιερόθεος στην Δ.Ι.Σ. της Εκκλησίας της Ελλάδος και στους εκπροσώπους του Θεολογικού κόσμου (Ιανουάριο 2016) και στη Σύνοδο της Ιεραρχίας (Μάρτιο 2016) με δυο εισηγήσεις του. Η πρόταση αυτή έχει γίνει αποδεκτή από τους Ιεράρχες και από το σύνολο σχεδόν των εκπροσώπων του Θεολογικού κόσμου. Παράλληλα με τις προτάσεις του ο Ναυπάκτου Ιερόθεος κατέθεσε και την κριτική του για τα νέα Π.Σ. του ΜτΘ. Μια κριτική που δικαιώθηκε στο σύνολό της και από το ΣτΕ.

Παραθέτω πολύ συνοπτικά τα βασικά σημεία της πρότασης του Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ.κ. Ιεροθέου για το Περιεχόμενο του νέου Προγράμματος του ΜτΘ.

«1. Η βάση της προτάσεώς μου είναι να παραμείνουν ως βάση τα προηγούμενα σχολικά βιβλία. Σε κάθε βιβλίο κάθε τάξεως του ισχύοντος (προηγούμενου) Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών, από τις περίπου 30 ενότητες οι έξι από αυτές, ήτοι ποσοστό 20%, να αφιερώνονται στα άλλα Θρησκευόμενα και τις άλλες Ομολογίες σε σχέση με την θεματολογία τους.

Αυτό, όμως, θα γίνεται προς το τέλος του βιβλίου, αφού προηγουμένως οι μαθητές, των οποίων η πλειοψηφία ανήκει στην Ορθόδοξη Εκκλησία, θα αποκτούν βάσεις και μετά θα έχουν την δυνατότητα να επεκτείνονται σε άλλους θρησκευτικούς χώρους.

Ακόμη, αυτό θα βοηθήσει και τους μαθητές άλλων Θρησκευμάτων να αποκτούν γνώση του πολιτισμού της χώρας στην οποία διαβιούν, αφού μάλιστα αυτή η χώρα δεν τους περιφρονεί, διότι διδάσκονται και τα δικά τους θρησκευόμενα στο μάθημα

των Θρησκευτικών.

2) Να χρησιμοποιηθούν ως εφαρμογές και τα καλά στοιχεία του Νέου Προγράμματος Σπουδών».